

ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ, ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ**

Σημειώσεις στο κείμενο του V.V. ΒΥΧΚΟΒ

**« Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΩΣ ΜΙΑ ΠΗΓΗ ΤΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗΣ»**

Γραβά Μαρία

Εργασία στο μάθημα «Αισθητική και φιλοσοφία»

Καθηγητής : Χιωτίνης Νικήτας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ	σελ. 3
ΤΟ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ	σελ. 4
ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΣΤΙΣ ΕΝΝΕΑΔΕΣ	σελ. 6
Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΟΝ ΠΛΩΤΙΝΟ	σελ. 9
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ	σελ. 10
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ. 12
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 13

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ

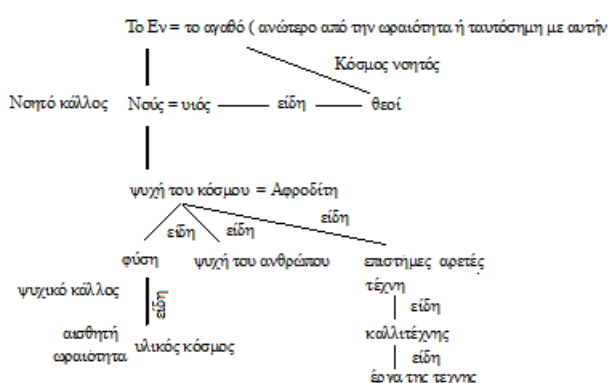
Ο φιλόσοφος Πλωτίνος είναι ο ιδρυτής και ο κυριότερος εκπρόσωπος του Νεοπλατωνισμού. Γεννήθηκε στην Αίγυπτο περί το 203 μ.Χ. και μεγάλωσε στην Αλεξάνδρεια. Σε ηλικία 28 ετών ξεκίνησε να ασχολείται με τη φιλοσοφία, κοντά στους Αλεξανδρινούς δασκάλους, ωστόσο ο μόνος που τον ενέπνευσε ήταν ο πλατωνικός φιλόσοφος Αμμώνιος Σακκάς. Η φιλοσοφία του λειτουργεί στο θεωρητικό πλαίσιο της αρχαιοελληνικής φιλοσοφικής παράδοσης. Αναφέρεται συχνά σε στοχαστές όπως στους πυθαγόρειους, στον Παρμενίδα, στον Σωκράτη, στους Στωϊκούς και στους Επικούρειους, με περιπτώσεις που τακτά εναντιώνονται στη φιλοσοφία τους. Η μεταφυσική φιλοσοφία του Πλάτωνα είναι τα θεμέλια στα οποία ο Πλωτίνος θα χτίσει την πρωτοποριακή φιλοσοφία του. Η αγάπη του για τον κορυφαίο φιλόσοφο ήταν τέτοια που όταν βρέθηκε στη Ρώμη, πρότεινε στον αυτοκράτορα Γαλλιήνο, που σεβόταν ιδιαίτερα τον Πλωτίνο, να δημιουργήσουν μία πόλη, η διοίκηση της οποίας θα στηρίζονταν στα πλατωνικά ιδεώδη. Τελικά η επιθυμία του δεν εκπληρώθηκε.

Ο Πλωτίνος ζούσε ασκητικό βίο, έμεινε άγαμος και ο βίος του δίνει την εντύπωση αυτού του καλόγερου, ενώ ο ίδιος δεν ήταν χριστιανός. Δεν γνωρίζουμε και πολλά πράγματα για αυτόν, ο ίδιος αρνήθηκε να κληροδοτήσει πληροφορίες του εαυτού του που συσχετίζονται με ύλη και ανούσια γεγονότα. Τη διδασκαλία του και κάποια στοιχεία από τη ζωή του τα γνωρίζουμε από τον μαθητή του Πορφύριο. Σύμφωνα με τον Πορφύριο, ξεκίνησε να γράφει σε ηλικία 49 ετών και συνέχισε μέχρι το τέλος της ζωής του. Αναφέρεται πως αν και ο Πλωτίνος ήταν ιδιαίτερα προικισμένος στον προφορικό λόγο, δεν διέθετε την ίδια ύφεση στη συγγραφή. Ο Πορφύριος λοιπόν επιμελήθηκε το έργο του Πλωτίνου και διαίρεσε τις πραγματείες του σε έξι βιβλία, καθεμία αποτελούμενη από 9 πραγματείες. Για το λόγο αυτό ονομάστηκαν Εννεάδες. Σε κάθε Εννεάδα συμπεριλαμβάνονται φιλοσοφικά κείμενα που πραγματεύονται συναφή θέματα. Οι Εννεάδες ολοκληρώθηκαν από τον Πορφύριο στο διάστημα από το 253 μέχρι λίγους μήνες πριν τον θάνατο του Πλωτίνου. Ο ίδιος ο Πλωτίνος δεν μπορούσε να επιμεληθεί τα κείμενα του λόγω της επιβαρυσμένης όρασης του.

Εξαιτίας των καινοτόμων ιδεών του ο Πλωτίνος συγκαταλέγεται στους μεγαλύτερους φιλόσοφους και με αυτόν κλείνει το σημαντικό κεφάλαιο του αρχαιοελληνικού πνεύματος. Πέθανε το 270μ.Χ στην Καμπανία σε ηλικία 66 ετών.

ΤΟ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση και κατανόηση των αντιλήψεων του Πλωτίνου πάνω στο κάλλος και την τέχνη, σκόπιμη είναι η αναφορά και η εξέταση του μεταφυσικού συστήματος του. Ο Βυχκον προσπάθησε να συλλάβει το οντολογικό σχήμα της φιλοσοφίας του Πλωτίνου και να αποδώσει το διάγραμμα του κόσμου πάνω στο ιεραρχικό σύστημα της ωραιότητας, σχηματικά:

Κεντρικός άξονας, λοιπόν, στη σκέψη του Πλωτίνου είναι η οντολογική ιεράρχηση του κόσμου σε τέσσερις υποστάσεις, Εν- Νους- Ψυχή- αισθητός κόσμος. Κάθε επίπεδο της ακολουθίας προέρχεται από ένα τελειότερο και πρότερο οντολογικά και λογικά επίπεδο. « Ο δρόμος προς την ωραιότητα παρουσιάζεται για τον Πλωτίνο ως κίνηση σε μια ιεραρχική κλίμακα από τα κάτω προς τα άνω»¹.

Στην κορυφή δεσπόζει το Εν, ανώτερο του νοητού κόσμου, η αρχή των πάντων αλλά και η κατάληξη όλων των σκοπών και των πραγμάτων. Ταυτίζεται με το αγαθό, μετέχει στην ωραιότητα της υπόστασης, επηρεάζοντας την σε βαθμό τέτοιο που αποτελεί τον βασικό ανάλογο παράγοντα στην κλίμακα της ωραιότητας της« ο βαθμός της μετοχής του Είναι ,είναι για τον Πλωτίνο ανάλογος προς την ωραιότητα της υποστάσεως, όσο ωραιότερη είναι, τόσο πιο ουσιαστική είναι, τόσο πλησιέστερα βρίσκεται στο αληθινό και το αιώνιο Είναι»². Η έλλειψη του Είναι οδηγεί την υπόσταση προς στο σκοτάδι καθώς η ολοκληρωτική απουσία του την

¹ Βυχκον, Χρονικά Αισθητικής 1978- 1979, σ.115

² Βυχκον, Χρονικά Αισθητικής 1978- 1979, σ.113

μετατρέπει σε ανούσια ύλη, ωστόσο θα επικεντρωθούμε στη σχέση αυτή εκτεταμένα στην ενότητα για το ωραίο στις Εννεάδες του Πλωτίνου.

Ακολουθώντας καθοδική πορεία στην ιεραρχία, συναντάμε τη δεύτερη υπόσταση που απορρέει από την ανώτερη της (το Έν), το Νου, «το πρωταρχικά ωραίο τον γιό του Ενός, δηλαδή το Νου»³. Το διάστημα που τα χωρίζει και τα ενώνει είναι το νοητικό κάλλος. Ο Bychkon εξισώνει παραστατικά τον Νου με γιο του Έν, που επιφέρει τον καρπό της Θεϊκής Γνώσης, παρεπόμενο « είδος», αναγκαίο για την ανάβαση στο Είναι και την απόκτησης της αντίληψης της ύψιστης ωραιότητας. Ο Νους είναι το είδωλο του Έν, κομίζει την εικόνα και το κύρος του. Για τον Πλωτίνο η ταύτιση με τον πραγματικό εαυτό, η καθαρή και άμεση νόηση, με άλλα λόγια η ταύτιση με τον ίδιο τον Νου μονάχα, προσεγγίζουν το αληθινό και το αιώνιο Είναι, καθότι, ο Νους είναι ο ειδήμονας των απαιτούμενων ιδεών για την προσέγγιση του.

Η ψυχή είναι η ενέργεια και ο λόγος του Νου. Απορρέει από αυτόν και διέρχεται στο Είναι μέσω αυτού. Φωτίζεται από το Νου και προσφεύγει στον νοητό κόσμο όμως δύναται και να έλκεται από τον υλικό κόσμο καθώς είναι δέκτης των ερεθισμάτων, της πρόκλησης, της έμπνευσης του, το περιβάλλον συγκέντρωσης και απορρόφησης αυτών με σκοπό την δημιουργία και τη μορφοποίηση του. Δίνει ζωή στην ύλη και διαμορφώνει τον αισθητό κόσμο. Η φύση και η ανθρώπινη ψυχή είναι μέρος της ψυχής του κόσμου όμως κατώτερη της καθώς εκφράζεται και αποτυπώνεται σε ύλη, εκεί που η ανώτερη ψυχή, η πλησιέστερη στο Νου, είναι άυλη και δέχεται παθητικά τη Θεία Γνώση. Ωστόσο δεν παύουν να αποτελούν «είδη» της οντότητας της. Ο Bychkon μας γνωστοποιεί ότι είναι η πρώτη φορά στην ιστορία του ως τότε αισθητικού συλλογισμού που συσχετίζεται η τέχνη, οι επιστήμες και τα έργα αυτών με την πρότερη ψυχή και λογίζονται ως «είδη» στους κόλπους της. Αυτό υποστηρίζεται στην πεποίθηση του Πλωτίνου, ότι τα έργα αυτά φέρουν την όψη του εσωτερικού χώρου του αισθητικού της φαντασίας του καλλιτέχνη και δεν διατυπώνουν κάποια απομίμηση της φύσης.

Η ύλη βρίσκεται στο χαμηλότερο επίπεδο της ιεραρχίας, δεν ορίζεται ως οντότητα παρά μόνο όταν θα διεισδύσει η ψυχή μέσα της. Ο βαθμός της ωραιότητας της είναι εξαρτώμενος από την ωραιότητα της ψυχής που θα της δώσει μορφή.

---

³ Ένν. V 8, 13, 16

ΤΟ ΩΡΑΙΟ ΣΤΙΣ ΕΝΝΕΑΔΕΣ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ

Στην προσπάθεια να προσεγγίσει την φιλοσοφία του Πλωτίνου για το ωραίο ο Bychkov μελέτησε δύο δοκίμια, το «Περί του καλού»(Ενν.Ι 6) και το «Περί του νοητού κάλλους»(Ενν. V). Μας αναφέρει λοιπόν, πως στο «Περί του Καλού» ο Πλωτίνος θέτει το ερώτημα για την ωραιότητα των απλών πραγμάτων, αντιπαρατίθεται στις υπάρχουσες στωικές αντιλήψεις για το ωραίο και αποκαλύπτει τα θεμελιώδη αίτια που συντελούν στην ωραιοποίηση της μορφής.

Οι αντιλήψεις που επικρατούν για την συμμετρία, την λογική, το σύνθετο και το μέτρο δεν συγκαταλέγονται σε αυτές του Πλωτίνου, ο οποίος διερωτάται πως ένα όμορφο συμμετρικό πρόσωπο μπορεί να αλλάξει σε άσχημο, πως πνευματικές δραστηριότητες δίχως μέτρο και λογική αποκαλούνται ωραίες και οπωσδήποτε πως μη σύνθετα πράγματα όπως το φως του ήλιου δεν μπορούν να καλεστούν ωραία. «Από όλους σχεδόν λέγεται ότι η συμμετρία των μερών προς άλλα και προς το όλο και συνάμα τα καλά χρώματα δημιουργούν την ορατή ομορφιά. Το να είναι όμορφα τα ορατά πράγματα καθώς και όλα τ'άλλα σημαίνει ότι είναι συμμετρικά και ότι έχουν μέσα τους το μέτρο. Γι'αυτούς λοιπόν που δέχονται αυτή τη θεωρία δεν υπάρχει τίποτε απλό που να είναι όμορφο, αλλά κατά ανάγκην μόνο το σύνθετο είναι όμορφο»⁴.

Ξεκινώντας ως εξετάσουμε πως η ύλη μπορεί να χαρακτηριστεί αισθητικά ωραία κατά τον φιλόσοφο. Τον Πλωτίνο, μας μιλάει ο Bychkov, δεν τον απασχολούσαν τα τυπικά γνωρίσματα του ωραίου αλλά τα αίτια αυτού, η ιδέα της σύλληψης και το σύνολο αυτής που απορροφήθηκε και φανερώθηκε τελικά στην ύλη. Πρόξενος της δημιουργίας της ιδέας είναι η ψυχή. Η ψυχή με αρχή την εμπειρία της που απορρέει από τη Θεία γνώση θα καθοδηγήσει το «ένδον είδος»⁵, ώστε να πλάσει το κάλλος. «Η ωραιότητα εκφράζεται στην ύλη ανάλογα με τον βαθμό υπέρβασης της ύλης από την πνευματική ειδητική αρχή, που βρίσκει την πλαστική της πραγμάτωση στο ωραίο σώμα και στις ωραίες εικόνες, τις κατασκευασμένες από το χέρι του ανθρώπου»⁶. Στο δοκίμιο «Περί του νοητού κάλλους» η τέχνη υπερέχει της φύσης στην ωραιότητα, καθώς δεν αποτελεί μίμηση της αλλά παρουσιάζει την ομορφιά της: «Ο ομορφιά λοιπόν στην τέχνη είναι πολύ ανώτερη, γιατί η ομορφιά που προσλαμβάνει ο λίθος π.χ. δεν είναι η ομορφιά της τέχνης, η οποία μένει (αμείωτη) σε αυτήν, αλλά κάτι από εκείνη, κατώτερο

⁴ Ενν. Ι6, 1, 13- 28, Μετάφρ. Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου, Εισαγωγή στη Φιλοσοφία Γ'.

⁵ Η νοητή εσωτερική ικανότητα, το ταλέντο και η αντιληπτικότητα του καλλιτέχνη.

⁶ Bychkov, Χρονικά Αισθητικής 1978- 1979, σ. 109.

πάντως εκείνης . Και αυτό που προσέλαβε ο λίθος δεν είναι η καθαρή ομορφιά αλλά όση δέχθηκε ο λίθος καθώς υποτάχθηκε στην τέχνη»⁷. Θεωρεί λοιπόν, πως στη φύση, η ψυχή είναι κλειδωμένη από τη γέννησή της μέσα στην ύλη και δεν είναι ικανή να ανυψωθεί παρά μόνο να προσδιορίσει το υφιστάμενο είναι της, σε αντίθεση με τον άνθρωπο, την ανώτερη οντότητα της φύσεως εξαιτίας της πνευματικότητας του, που μπορεί να λειτουργήσει με την ψυχή του και να προσφέρει ψυχή σε ύλη μέσω της τέχνης. Επακόλουθο αυτής της φιλοσοφίας είναι η εισαγωγή των επιστημών, των έργων τέχνης και ότι μπορεί να σκεφτεί πνευματικά ή να δημιουργήσει χειρωνακτικά ο άνθρωπος στη σφαίρα του αισθητού καλού, ως είδη του πνευματικού κόσμου. Τότε ο Πλωτίνος αναγνώρισε την αισθητική των εικόνων και μας προέτρεψε να δούμε τις δραστηριότητες και τα έργα τέχνης των ανθρώπων. «Την ψυχή την κοιτάζεις εκείνων που πράττουν ωραία έργα! Και θα μπορούσες να δεις την ωραιότητα που έχει η αγαθή ψυχή; Αν επιστρέψεις στον εαυτό σου και την κυττάξεις»⁸. Η αρετή, η δικαιοσύνη, η ανδρεία, η σωφροσύνη είναι υπεύθυνες για την ομορφιά. Διακρίνονται από τον φιλόσοφο ως τα πνευματικά –νοητικά βιώματα που διαφώτισαν καλλιτέχνες και επιστήμονες. Ομολογεί πως αυτοί είναι ικανοί με πνεύμα και ψυχή να εξουσιάζουν σκέψη και ύλη, να συμμορφώσουν την ατίθαση πολυπλοκότητα που φέρουν αυτά επιτυγχάνοντας το ενιαίο, το ομοιόμορφο, το ωραίο. Φρονεί ότι αυτοί οι άνθρωποι είναι γνώστες του ωραίου και μας καλεί να δεχτούμε τα ωραία έργα τους.

Όμως για να αναγνωρίσουμε το ωραίο στα ανθρώπινα έργα τέχνης θα πρέπει να στραφούμε πρώτα στην ίδια μας την ψυχή και να αναζητήσουμε την ωραιότητα της, να μη συμπαθήσουμε την ωραιότητα του σώματος, της ύλης αλλά την εσωτερική ωραιότητα. «Υπάρχει λοιπόν και στη φύση αρχέτυπος λόγος της ωραιότητας που παρουσιάζεται στο σώμα. Από αυτόν όμως που είναι στη φύση ωραιότερος είναι ο λόγος που είναι στην ψυχή, απ'όπου προέρχεται και ο λόγος που είναι στη φύση»⁹. Αν δεν την βρούμε πάλι, θα πρέπει να την δημιουργήσουμε. Αν όπως ο χρυσός που είναι ανάμεικτος με τη σκουριά πριν απομονωθεί, έτσι και το ωραίο συνυπάρχει με το κακό και το άσχημο¹⁰, τότε ο Πλωτίνος μας εξηγεί την προσέγγιση του ψυχικού κάλλους με το παράδειγμα της προσπάθειας του γλύπτη να δημιουργήσει ένα όμορφο άγαλμα, «άλλο τμήμα αφαιρεί, άλλο αποξέει, άλλο κάνει πιο λείο, άλλο καθαρό, ώσπου να προσδώσει στο άγαλμα την εκφραστική του λάμψη. Έτσι και συ, αφαίρεσε όσα είναι περιττά και ίσιωσε όσα δεν είναι ίσια και, καθαρίζοντας όσα είναι σκοτεινά, εργάσου για να γίνουν λαμπρά»¹¹. Έτσι λοιπόν μας

⁷ Ένν. V 8, 1, 18- 26. Μετάφρ. Α. Γ. Μπενάκη.

⁸ Ένν. I 6, 9, 5- 7.

⁹ Ένν. V 8, 3, 1- 3.

¹⁰ Μετάφρ. Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου , Εισαγωγή στη Φιλοσοφία Γ', σελ. 439

¹¹ Ένν. I 6, 9, 9- 15.

προτρέπει να καλλιεργήσουμε την ψυχή μας, να συνεργαστούμε με αυτήν, να γίνουμε όμοια της ώστε να μπορέσουμε να δεχτούμε το ωραίο ή ακόμη να το πράξουμε.

Ο Bychkov αναφέρει πως ο Πλωτίνος για να αποδείξει την αναγκαιότητα της ωραίας ψυχής επιδειχνει πρώτα την άσχημη ψυχή, άρρηκτα συνδεδεμένη με τα σωματικά πάθη της, τον θαυμασμό της σωματικής ωραιότητας και κάθε τι που κανονικά επιβάλλει την αποστροφή μας- και μετά παραβάλλει την ωραία ψυχή. Η «εκ του εναντίον» αυτή προσέγγιση ήταν το επιδέξιο πλωτινικό μέσο εκθείασης της αξίας της καθαρής ψυχής, της πηγής του ωραίου που δεν σχετίζεται με καμία ανούσια ύλη και είναι ελεύθερη από κάθε τι ξένο και ανόμοιο της.

Στη συνέχεια όμως ο Πλωτίνος αφήνοντας πίσω την ανθρώπινη ψυχή και την ωραιότητα της πλησιάζει το ανώτερο επίπεδο της στην ιεραρχία, το Νου. Εδώ πλέον το κάλλος είναι νοητό, συγγενεύει με το ύψιστο Εν. Ο Νους είναι το φως για την ανθρώπινη ψυχή και όταν την φωτίσει θα της δώσει Θεϊκή ωραιότητα: «το πνεύμα εκόσμησε την ψυχή και της προσέφερε φως από το μεγαλύτερο φως που είναι και η πρωταρχική ωραιότητα»¹². Για τον Πλωτίνο μας λέει ο Bychkov η ωραιότητα θα πρέπει να ταυτιστεί με το φως να γίνει όμοιο του, ώστε να πλησιάσει το ύψιστο Είναι, γιατί μόνο τότε μπορούμε να μιλήσουμε για αληθινή ολοκληρωτική ομορφιά. Η ομορφιά καβαλάει τη γνώση και την ψυχή. Αν η δεύτερη δει την πρώτη, θα ενωθούν και αν υπάρξει καθολική ένωση τότε η ομορφιά θα αγγίξει τα ουράνια, θα γίνει Κάλλος, θα αποτελεί κομμάτι του Θείου. Αν η ύλη δεν συμμετέχει νοητά και αισθητικά στην ιδέα του Είναι, αν δεν αφήσει να εξουσιαστεί από τη Θεία Γνώση, είναι μία ύλη σκοτεινή που διόλου της ανήκει το ωραίο.

Για αυτό θα πρέπει η ατομική ψυχή να απελευθερωθεί από το σώμα και πάντοτε να αναζητά και να επιθυμεί την ένωση με την κοσμική ψυχή μέσω του συλλογισμού. Την φυγή αυτή εύστοχα την παρομοιάζει ο Bychkov με την φυγή του Οδυσσέα από την Κίρκη και την Καλυψώ, που του πρόσφεραν την απόλαυση της αισθητής ωραιότητας.

---

¹² Bychkov, Χρονικά Αισθητικής 1978-1979, σ.113.

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΣΤΟΝ ΠΛΩΤΙΝΟ

Η επιθυμία της ψυχής να ενωθεί με το ωραίο μεταφράζεται ως ερωτική από τον Πλωτίνο. Η θέα του ωραίου προκαλεί θαυμασμό, συγκίνηση αλλά και έρωτα στην ψυχή. Απαραίτητο όμως είναι να είναι καθαρή, εξευγενισμένη και προετοιμασμένη, τότε μόνο θα είναι άξια και θα δεχτεί το κάλεσμα του έρωτα. Ο συγγραφέας μας περιγράφει πως η ψυχή εγκαταλείπει το σώμα, ελκύεται από το είδωλο του ωραίου και ταυτίζεται με αυτό : « Ο ιδρυτής του Νεοπλατωνισμού είχε κατανοήσει ότι στη διαδικασία της αντίληψης του ωραίου δημιουργείται στην ψυχή κάτι ανάλογο προς το αντικείμενο, ένα είδος απεικονίσματος, που πλησιάζει το αντικείμενο, είναι σχεδόν ταυτόσημο με αυτό, και είναι εκείνο ακριβώς που δημιουργεί την πνευματική αντίληψη»¹³. Η διαδικασία της σύλληψης του ωραίου γίνεται όταν στραφούμε στον εαυτό μας και αναζητήσουμε την εικόνα του καλού και την ταυτίσουμε με την ουσία, την ιδέα του αντικειμένου που βλέπουμε. Η εμπειρία αυτή είναι εξίσου ερωτική καθώς η ψυχή ανυψώνεται για να συναντήσει το κοσμικό κάλλος, ίσως και το ύψιστο Είναι, καθότι είναι η επιθυμία και ο σκοπός της να αφήσει κάθε τι αισθητό, και να μετατραπεί σε ανώτερη μορφή. Ο ηδονικός κλωνισμός που παθαίνει η ψυχή στον πνευματικό κόσμο, είναι σπουδαιότερος από την ηδονή των ανούσιων υλών. Όσο απομακρύνεται από τον αισθητό κόσμο, και πλησιάζει τη Θεία Γνώση τόσο έρωτα δέχεται αλλά και εκπέμπει . Άλλες είναι λιγότερο και άλλες περισσότερο ερωτικές, αυτές όμως, που μαζεύτηκαν στον εαυτό τους και αρνήθηκαν τη Θεία Γνώση ποσώς είναι ερωτικές, αλλά είναι άσχημες, δειλές , μικροπρεπείς και διεστραμμένες, που μήτε μπορούν να φανταστούν την ερωτική αυτή ηδονή.

¹³ Bychkov, Χρονικά Αισθητικής 1978-1979, σ.116.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΛΩΤΙΝΟΥ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ

Η χριστιανική θρησκεία και η τέχνη της είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη φιλοσοφία του Πλωτίνου. Δεν θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η βυζαντινή τέχνη και πίστη δημιουργήθηκαν από τη φιλοσοφία του, καθώς προϋπήρχαν αυτής, αλλά με βεβαιότητα θα λέγαμε πως ήταν ο Πλωτίνος που τις ερμήνευσε, φανέρωσε το νόημα της ύπαρξής τους, και επεξήγησε τα σκοτεινά σημεία τους. Ο Bychkov ομολογεί πως αν δεν αντιληφθούμε τη μεταφυσική θεωρία του Πλωτίνου, δεν μπορούμε να μιλήσουμε για την υπόσταση του Βυζάντιου «χωρίς την ορθή κατανόηση της αισθητικής του Ιδρυτή του Νεοπλατωνισμού, πολλά στοιχεία της βυζαντινής αισθητικής παραμένουν ασαφή»¹⁴.

Στη σφαίρα της πίστης, ο Πλωτίνος εξηγεί ξεκάθαρα τη σχέση που έχουμε με το Θεό στο μεταφυσικό ιεραρχικό του σύστημα Έν – Νους – Ψυχή που αντιστοιχεί στη χριστιανική Τριαδικότητα Πατήρ – Υιός – Πνεύμα « Αυτή η ενότητα του ύψιστου νοητού κόσμου δεν είναι αντινομική (ενότητα και πλήθος ενός θεού και πολλών θεών) και θυμίζει κάπως την ουσία της περίπλοκης ταυτότητας και διαφοροποίησης των υποστάσεων της χριστιανικής Τριάδος, όπως την διατύπωσαν οι Πατέρες της εκκλησίας, όχι προφανώς χωρίς κάποια επίδραση και από τον Πλωτίνου»¹⁵. Η μέθοδος που πρέπει να ακολουθήσουμε για να ανάγουμε την ύλη στον ωραιότερο βαθμό της, είναι η ίδια με αυτή που μας καλεί η θρησκεία να πράξουμε για να βρεθούμε κοντά στο Θεό και να χαρούμε τη θεϊκότητα του. Ουσιαστικά η Εκκλησία και ο Πλωτίνος μας μιλούν για όμοια πράγματα, δεν υπάρχει μερικός παραλληλισμός και μια συσχέτιση μεταξύ αυτών, αλλά αμοιβαία αναφέρονται συνολικά στην εξύμνηση του πνευματικού κόσμου και στη περιφρόνηση του υλικού. Ακόμη διακυβεύοντας θα λέγαμε ότι ο μοναδικός φιλόσοφος αυτός ερμήνευσε την έννοια και καθόρισε τη σημασία της χριστιανικής θρησκείας-ας μην ξεχνάμε ότι πάνω στο λόγο του Πλωτίνου βρήκαν το βήμα οι πατέρες της Εκκλησίας για τη διάδοση και επεξήγηση των πιστεύω τους.

Μεταβαίνοντας στην αγιογραφία, ο λόγος του Πλωτίνου αποτυπώνεται σε εικόνα. Η συμβολή και η σημασία του φωτός στο ωραίο είναι αξιοσημείωτη. Οπωσδήποτε παραβλέφθηκε εκτενής αναφορά στην ενότητα του ωραίου, όμως σκόπιμα αυτό για να αναλυθεί η σημασιολογική και πρακτική εφαρμογή του στην αγιογραφία.

¹⁴ Bychkov, Χρονικά Αισθητικής 1978-1979, σ.107.

¹⁵ Bychkov, Χρονικά Αισθητικής 1978-1979, σ.113.

Ποιές όμως είναι οι αρχές της ζωγραφικής που πληρούν τα άγια εικονίσματα, σαφώς ο Πλωτίνος αναφέρει « Η ωραιότητα π.χ. του χρώματος είναι απλή, γιατί η παρουσία του φωτός, που είναι ασώματο, λόγος και ιδέα, δίνει μορφή και κυριαρχεί επάνω στο σκοτεινό στοιχείο, που υπάρχει στην ύλη»¹⁶, συνεπώς το φώς είναι το χρώμα, φωτίζει και χρωματίζει τις σκοτεινές ύλες. Ως εκ τούτου, οι άγιες μορφές απεικονίζονται φωτεινές, χωρίς μεταβολές στη φωτεινότητα. Ο Bychkon επισημαίνει την κατάργηση της προοπτικής και της αλλαγής της όψεως του αντικειμένου λόγω φωτεινότητας. Δηλαδή, κρίνεται σωστό κατά τον Πλωτίνο, να αποφεύγονται το βάθος και οι σκιές γιατί εκπροσωπούν το σκοτεινό. Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η απουσία του κοσμικού φωτός- χώρου και φωτεινές μορφές δίχως αλλοίωση, που παρουσιάζουν πνευματικό κάλλος. Οι μορφές, επίπεδες και δισδιάστατες, απεικονίζουν τη θεϊκή υπόσταση τους, σχεδόν ποτέ δεν συναντούμε ρεαλιστικές αναπαραστάσεις, αφού η εικόνα είναι συμβολική και δεν αναφέρεται σε κανένα αποτύπωμα του υλικού κόσμου. Εξαιρέση αποτελούν τα φυσικά πρόσωπα που δεν αναγνωρίζονται ως άγια, τα οποία και δέχονται σχεδίαση σε προφίλ, σκιές ίσως ακόμα και προοπτική. Παρόμοια τεχνοτροπία πραγματοποιείται στην αναπαράσταση του χώρου, όπου συμβαίνει εκ νέου η υπέρβαση όλων των φυσικών νόμων, ομοίως δεν υφίσταται και ο πραγματικός χρόνος δεδομένου της παρουσίας της αιωνιότητας. Ολοκληρώνοντας, οι Πλωτινικές αρετές που προεικάζουν στην πνευματική μας ανύψωση, συγκεκριμένα η δικαιοσύνη, η πραότητα, η σοφία κτλ, αποδίδονται στα άγια πρόσωπα που εικονίζουν τις θεϊκές οντότητες υποδεικνύοντας μας για μια ακόμη φορά τον δρόμο προς την πνευματικότητα.

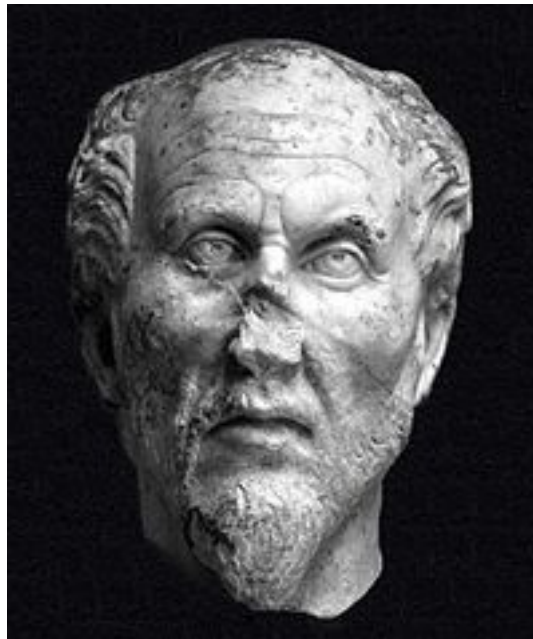
Αυτές ακριβώς οι τεχνικές εκτελούνται στην ζωγραφική αγίων προσώπων, την οποία ο Πλωτίνος πιθανόν και να μη γνώριζε, ωστόσο την παρουσίασε και την ανέλυσε μέσω της φιλοσοφικής του πεποίθησης, που τοποθετεί την τέχνη στον πνευματικό κόσμο ως νοητική δραστηριότητα.

---

¹⁶ Ένν. Ι 6, 3, 17- 19, Μετάφρ. Γεωργίας Αποστολοπούλου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συνοψίζοντας τα παραπάνω θα λέγαμε, πως ο Πλωτίνος αναπτύσσοντας ένα ιεραρχικό σύστημα με το Θείο Έν να δεσπόζει στην κορυφή και την ύλη στο κατώτατο επίπεδο, προσδιορίζει την ωραιότητα με μια αλλιώτικη ερμηνεία πρωτοφανή στην εποχή της. Ακολουθώντας την μεταφυσική πλατωνική φιλοσοφία, στοχάζεται και κατασταλάζει στην ιδεατή φιλοδοξία του που μας ενθαρρύνει να καλεστούμε το ωραίο μέσα από την ψυχή, αφηφώντας οτιδήποτε υλικό. Πρωτοπόρος της εποχής του, θεωρεί την τέχνη κληρονομιά της ωραιότητας, συγκαταλέγοντας την στον πνευματικό κόσμο. Μας διδάσκει πως όταν δημιουργούμε τέχνη, εξωτερικεύουμε τον εσωτερικό μας εαυτό και το έργο αντικατοπτρίζει απόλυτα την ψυχή μας, ως ακολούθως μας παροτρύνει να καθαρίσουμε την ψυχή μας για να φτιάξουμε ωραία έργα. Κάνει λόγο για πρώτη φορά στην ιστορία, για μια αισθητική όπως την αναγνωρίζουμε σήμερα, απλώς δεν την ονομάζει. Ο μεταφυσικός έρωτας του Πλωτίνου καθρεπτίζει τις ανησυχίες των ανθρώπων της εποχής εκείνης, μαρτυρώντας τη δίψα τους για δημιουργία ανώτερη και ουσιαστική. Οι αντιλήψεις του περί αισθητικής, υιοθετήθηκαν και εφαρμόστηκαν από τους Βυζαντινούς και επικράτησαν ακόμη και στη Δύση ως τον 18^ο αιώνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Χρονικά Αισθητικής 1978- 1979, τεύχος 17^{ος}- 180^{ος}, Εκδόσεις Μιχαηλίδης,
Άρθρο: Η θεωρία του Πλωτίνου για το ωραίο ως μία πηγή της Βυζαντινής αισθητικής,
V. V. Bychkov.
2. Εισαγωγή στη Φιλοσοφία, τόμος Γ', Ιωάννου Ν. Θεοδορακόπουλου 1975